

Малімон В. І.,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Івано–Франківський національний технічний університет нафти і газу

Максимонько О. І.,

слухач магістратури публічного управління та адміністрування,

Івано–Франківський національний технічний університет нафти і газу

МАЛІМОН В. І., МАКСИМОНЬКО О. І.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Одним з пріоритетних напрямів соціальної політики держави в умовах розвитку ринкових відносин є удосконалення системи соціального страхування як основи соціального забезпечення населення. Одним з найбільш складних та значущих процесів на даному етапі розвитку суспільства є пенсійне забезпечення. Необхідність створення системи пенсійного страхування, що відповідає сучасним процесам розвитку економіки та її повній відповідності ринковим принципам функціонування, вимагає глибинних перетворень усієї системи пенсійного забезпечення. Актуальність обраної теми полягає в тому, що сьогодення пенсійна система не в змозі забезпечити пенсіонерам гідне життя і тому потребує перегляду і реформування.

Здійснюючи реформування пенсійного забезпечення в Україні, необхідно змінити баланс економічних і соціальних інтересів у державі, запровадити більш ефективні механізми державного управління пенсійною системою, посилити стимули до праці та розробити заходи детінізації заробітної плати, диверсифікувати джерела фінансування пенсій завдяки поєднанню внесків на соціальне страхування, обов'язкових і добровільних накопичень громадян. Успіх реформи значною мірою залежить від наукового обґрунтування усіх аспектів її реалізації, у першу чергу, фінансово–економічних.

Об'єктивна необхідність удосконалення фінансових механізмів державного управління пенсійним забезпеченням сьогодні зумовлена, перш за все, погіршенням демографічної ситуації; абсолютизацією солідарної пенсійної

системи, що супроводжується низьким рівнем заміщення заробітку пенсією та низьким розмірами пенсії у більшості громадян; великим розривом між максимальними та мінімальними пенсіями; зростанням частки пенсійних виплат у ВВП; невідповідністю витрат доходам, що вимагає постійного субсидування Пенсійного фонду України з державного бюджету.

Нинішня пенсійна система України не здатна захистити людей похилого віку від бідності. Вона не забезпечує відповідні розміри пенсії для більшості громадян і створює умови для пільгового пенсійного забезпечення значній кількості пенсіонерів. Відсутність пенсійної культури, соціальної справедливості, надійних фінансових механізмів, що дають змогу забезпечити кошти на старість – характерні ознаки вітчизняної пенсійної системи.

Негативний вплив на пенсійну систему справляє макроекономічна ситуація в Україні. Враховуючи те, що розмір страхових внесків безпосередньо залежить від величини фонду оплати праці, в цілому низький рівень заробітних плат призводить до недостатнього обсягу надходжень до Пенсійного фонду України. Незадовільне макроекономічне становище зумовлює низький рівень надходжень і до державного бюджету України, що унеможливорює достатнє покриття дефіциту Пенсійного фонду України за рахунок державних коштів.

Ще одним фактором, який негативно впливає на розвиток пенсійної системи України, є значна «тінізація» виплат працівникам. Вона полягає в тому, що роботодавці, виплачуючи заробітну плату своїм працівникам, приховують її від оподаткування й не сплачують внесків до фондів соціального страхування. Це пов'язано, насамперед, із великим «соціальним навантаженням» на трудові виплати працівникам [1].

Роботодавцям не вигідно виплачувати заробітну плату легально, оскільки вони несуть значні додаткові витрати, пов'язані з соціальним страхуванням своїх працівників, а працівникам, зважаючи на низький рівень заробітних плат, вигідніше отримувати вищу заробітну плату нелегально, ніж набагато нижчу, але легально. Тому виплата працівникам зарплат нелегально, без оподаткування

й перерахування внесків до фондів соціального страхування, є надзвичайно поширеною практикою.

Однією з вагомих проблем, які гальмують розвиток пенсійної системи, є демографічна криза. Невизначеності у процес реформування пенсійного страхування додають прогнози дані щодо співвідношення кількості громадян, які працюють, та кількості пенсіонерів на найближчі десятиріччя, з огляду на які система пенсійного забезпечення потребує термінових змін, в іншому випадку, на пенсійне страхування чекає глибока криза.

Адже добре відомо, що населення України стрімко скорочується й старіє: у 1991р. в Україні проживало 51,8 млн. осіб, у 1999 р. – 49,9, на 1 січня 2010 р. – 45,9, на 1 січня 2013 – 45,5, на 1 січня 2014 – 45,4, на 1 січня 2015 – 42,9, на 1 січня 2016 – 42,7 млн. осіб [4]. І ці негативні демографічні процеси будуть лише поглиблюватися: за даними Світового банку, Україна матиме найбільше відносне зменшення населення серед усіх пострадянських країн. Економічний ефект від збільшення пенсійного віку становив 1,5 млрд. грн та торкнувся дещо більше 150 тис. осіб. Щороку населення України скорочується приблизно на 200 тисяч осіб. Чисельність громадян, які працюють, уже дорівнює чисельності пенсіонерів – 13,6 млн. осіб. Це означає, що кожен працівник із своїх податків і зборів фінансує пенсію одному пенсіонеру [2].

Більшість країн переглянули свої пенсійні системи на фоні світової фінансової кризи. І ці зміни дуже часто стосувалися саме підвищення пенсійного віку. Наприклад, у країнах Центральної Європи середній вік виходу на пенсію для чоловіків і жінок становить 65 років (найвищим він є в Німеччині – 67 років). Простежується тенденція до збільшення віку виходу на пенсію.

Українські урядові аналітики схиляються до такого самого шляху вирішення. Ставлення ж до цього у суспільстві неоднозначне, але здебільшого негативне, адже середня тривалість життя в Україні значно нижча, ніж в інших країнах: за даними Центру Разумкова, тривалість життя чоловіків в Україні нині становить 63 роки, жінок – 72 (для порівняння у країнах Європейського Союзу: чоловіки – 75,3 р., жінки – 81,8 р.).

Пенсійний фонд України сьогодні відіграє основну роль в пенсійному забезпеченні громадян, виступаючи страховиком і водночас є органом, який здійснює управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, провадить збір, акумулювання та облік страхових внесків, призначає пенсії та готує документи для їх виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, інших соціальних виплат, визначених законодавством.

Протягом 2016 року загальні доходи бюджету Пенсійного фонду становили 255,8 млрд. грн. Порівняно з 2015 роком загальні доходи зменшилися на 9 млрд. грн., або на 3,4 %.

У структурі загальних доходів 111,7 млрд. грн. (43,7 %) – власні, 142,6 млрд. грн. (55,7 %) – кошти державного бюджету, 1,5 млрд. грн. (0,6 %) – кошти Фонду соціального страхування.

Загальні доходи бюджету Пенсійного фонду на 2017 рік затверджено у сумі 283,2 млрд. грн. Порівняно з 2016 роком загальні доходи мають збільшитися на 27,4 млрд. грн., або на 110,7 %.

Порівняно з 2015 роком власні доходи Пенсійного фонду України зменшилися на 58,2 млрд. грн. (на 34,2 %), що безпосередньо пов'язано зі зниженням розміру ставки ЄСВ та зменшенням частки його розподілу на пенсійне страхування. Впродовж останніх років спостерігається зростаючий дефіцит Пенсійного фонду України, який уряду доводиться регулярно покривати коштами держбюджету [3].

Отже, впровадження пенсійної реформи неможливе без дієвого фінансово-економічного механізму. Для цього необхідно розробити відповідну нормативно-правову базу щодо здійснення фінансового регулювання пенсійної реформи. У процесі реалізації пенсійної реформи очікується, що кількість пільгових пенсій зменшиться, що покращить фінансовий стан Пенсійного фонду України. Виникне зацікавленість зайнятого населення у власному матеріальному забезпеченні на старість чи у випадку непрацевдатності. Завдяки збільшенню робочих місць виникне також зацікавленість до праці в

легальному, а не в тіньовому секторі економіки: чим більше людей буде зайнято в ньому, тим вищими будуть пенсійні й інші соціальні виплати. Крім того, інвестиції пенсійних заощаджень у виробництво сприятимуть його розвитку, внаслідок чого з'являтимуться нові робочі місця. Унаслідок цього зростатимуть надходження до солідарної системи, рівень пенсії стане адекватним тій заробітній платі, яку отримував громадянин до виходу на пенсію.

Головними пріоритетами політики соціальної безпеки щодо поліпшення стану пенсійного забезпечення України мають бути: запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи та розвиток недержавних пенсійних фондів, що дозволить забезпечити стабільний розвиток держави, активізувати розвиток фінансового ринку, ринку праці та інституту заробітної плати.

Список використаних джерел:

1. Зимовська Л. Деякі аспекти реформування системи пенсійного забезпечення в Україні / Л. Зимовська // Вісник КНТЕУ. – 2011. – № 2 – С. 59–65.
2. Калита Т. А. Проблеми розвитку пенсійної системи в Україні та шляхи їх розв'язання / Т. А. Калита // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2014. – № 1. – С. 100–105.
3. Пенсійний фонд України [Офіційний сайт]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>.
4. Чисельність населення (щомісячна інформація) // Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2016/ds/kn/kn_u/kn0516_u.html (за 2015–2016 роки – дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя).